

JÕHVIKAS

SOOMAA SÕPRADE INFOLEHT

NR. 55
oktoober
2015

UUDISED ja KROONIKA

22.07.-23.07.2015 – Ühepuulootsiku ehitamise koolitus: välisplaani ehitus.

26.07.-8.08.2015 – Rahvusvaheline vabatahtlike ehituslaager Tipu Looduskoolis.

5.08.-7.08.2015 – Päikesepaneeli ehitamise koolitus Tipu Looduskoolis.

12.08.-13.08.2015 – Ühepuulootsiku ehitamise koolitus: siseplaani ehitus.

19.08.2015 – Ühepuulootsiku ehitamise koolitus: ühepuulootsiku laotamine.

21.08.-23.08.2015 – Kõpu lasteaia laager Tipu Looduskoolis.

22.08.-30.08.2015 – Wolfburgi linna noortelaager Soomaal.

31.08.2015 – Saksa vabatahtlikud Anna ja Johanna saabusid Soomaale.

4.09.-5.09.2015 – Sootülikooli aasta-seminar Tipu Looduskoolis.

13.09.2015 – Tipu Looduskooli meeskonnapäev.

27.09.2015 – Taimedega lõnga värvmise õpituba Tipu Looduskoolis.

06.10.2015 – Soome Keskkonnauuringute Instituudi (SYKE) teadlaste grupp külastas Soomaad tutvumaks ülejutuseladega.

12.10.2015 – Suur isakaru tuuseldas Ristimädi, otsides männiõõnsusest mett.

Kuldkollane sügis. Paar vihmast ja tuulist ilma on puudelt lehed rebinud, ning Soomaa maastik on muutunud avaramaks. Silm ulatub vaatama läbi metsasalude. Soomaa jõed püsivad kesksuviselt madalas veeseisus. Terve oktoobrikuu on Halliste jõe veetase olnud alla 40 cm, keskmiselt 33 cm. Kõige madalam oli veetase 18.-20. oktoobril, kui veetase oli 32 cm. Nii et hämmastavalt kuiv sügis. Samas on tänavune sügis pakkunud ilusaid hallahommikuid. 20. oktoobri hommikul näitas kraadiklaas 5-6 kraadi alla nulli ning rohi ja puud-põõsad olid kaetud suurte jääkristallidega.

Sügisel kohaselt on aeg kulgenud õppimise ja teadmiste tähe all. Septembri alguses toimus Sootülikooli aastaseminar, kus peateemaks oli elupaikade taastamine. Esimesel seminaripäeval sai kuulata ettekandeid ning pärast nautida muusikat. Teisel päeval sai osaleda praktilises taasta-

mistöös või ekskursioonil. Praktikapäeval remonditi Kuresoo raba taastamisalal kraavile rajatud turbatammi. Septembri keskel toimus Tipu Looduskooli meeskonnapäev, kus nuputati, kuidas meeskonnana looduskooli töid-tegemisi edendada. Alates septembri algusest on Tipu Looduskooli vahendusel paljude Viljandimaa koolide ja lasteade lastel võimalik osa saada erinevatest loodusõppe programmidest. Näiteks Tipu Looduskooli, Keskkonnaameti ja Loodi Mõisa looduskeskuse koostöös viiakse koolides läbi 10.-12. klassile mõeldud "Säästva arengu programmi".

Soomaa valmistub vaikselt talveks. Luhad on karjatatud ja niidetud. Käib heinapallide väljavedu. Veisekarjad kogunevad kõrgematele põndakutele või kolivad Soomaalt välja talvekoriteritesse. Suurt elevust tekitas vana isakaru, kes tuuseldas vana Ristimädi, et metsmesilaste meevarudest matti võtta.

SOOMAA AASTALÕPULÕKE
19. detsember 2015
Kell 17 Tipu Looduskooli lõkkeplatsil

TIPU LOODUSKOOLI ÕUEALA SAI TÄIENDUST

Suviti võib juba mitmendat aastat järjest näha Tipu Looduskooli õuealal toimetamas usinaid ehitustöölisi. Ka sel aastal, 26. juulist kuni 8. augustini toimus rahvusvaheline vabatahtlike ehituslaager, kus erinevatest riikidest pärit noored andsid oma panuse Tipu Looduskooli õueala korramisele ning edasiarendamisele. Selleaastase laagri jooksul kerkisid õuealale mitmed uued rajatised: aiakuurkasvuhoone, savist ehitatud kompostkäimla. Lisaks restaureeriti vana koolimaja vundament ning ehitati edasi varbaeda.

Ehituslaagri jooksul said noored ja ka kõik teised soovijad osaleda MTÜ Eco-Nomics juhendajate Maarja Õunaste ja Jim Selfi poolt korraldatud päikesepaneeli ehitamise õpitoas. Koolituse käigus valmis kolm paneeli, mis nüüd toodavad looduskooli õuealale elektrit.

Ehituslaagri korraldamist toetasid Rahanusministeerium ja KÜSKi Kohaliku Omaalgatuse Programm ning SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.

S O O K O L L A N N A B T E A D A

KESKKONNAHARIDUSLIKUD PROGRAMMID VILJANDIMAA KOOLIDELE JA LASTEAEDADELE

Alates septembri algusest on paljudel Viljandimaa koolide ja lasteaedade lastel taas võimalik osa saada erinevatest loodusõppe programmidest.

Sel aastal MTÜ Tipu Looduskooli eestvedamisel ning SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel toimuva projekti raames käivad lapsed vahvate juhendajate saatel matkaradadel, tutvuvad kalade, putukate, kodu- ja metsloomadega. Saavad osa füüsika saladustest, õpivad uusi teadmisi mulla, vee ja raba kohta, külastavad leivakoda, kuulavad pärimuspille, ajavad taga jääaja jälgi ning õpivad matkatarkusi.

Juba kuuendat aastat toimuvate loodusharidusprogrammide projekti raames viiakse sel õppeaastal läbi ligi 300 põnevat programmi, mille eesmärk on tekitada lastes looduse avastamise ja uurimise huvi, suurendada keskkonnateadlikkust ning anda õpetajatele võimalus toetada kooliprogrammis õpitut praktiliste tegevuste ning õuesõppega.

Tipus pakume projekti raames "Kaisukaru pikniku" programmi lasteaedadele, "Mullaprogrammi" 9. klassile ja "Talvise matkapäeva" programmi 7.-9. klassi õpilastele.

Koostöös Keskkonnaameti ja Loodi Mõisa looduskeskusega viime koolides läbi 10.-12. klassile mõeldud "Säästva arengu programmi".

SOOMAA KÄSITÖÖRING

Soomaa käsitööringi esimene kokkusaamine toimub

pühapäeval, 1. novembril

algusega kell 17

Tipu külamajas.

Tööna võtame seekord ette Kõpu kihelkonnast, Piiri külast kogutud roositud sõrmkinnaste kudumise.

Juhendab Sandra Urvak.

Edaspidi kohtume iga kuu 1. pühapäeval kell 12 Tipu külamajas.

Lisainfo: Sandra 552 7726

Roosimine on Eesti rahvakunstis uuem kaunistusvõte, mis võeti kasutusele 19. sajandi I poolel. Laiemalt levis tehnika aastasaja lõpul. Roosimistehnika kujunemiseks on tõuget andnud rootsi ja saksa vastavad eeskujud. Eestis kasutati seda tehnikat peamiselt kinnaste ja sukkade kaunistamisel.

UUED VABATAHTLIKUD TIPU LOODUSKOOLIS

Meie oleme Anna ja Johanna, mõlemad 19 aastat vanad, uued Saksa vabatahtlikud Tipu Looduskoolis. Oleme pärit täitsa erinevatest Saksamaa nurkadest. Anna

tuleb põhjapoolsest Lübecki linnast ja Johanna väikestest külast Lõuna-Saksamaalt. Meie ühisteks huvideks on soov palju ringi reisida, õues liikuda ning

lugeda. Annale meeldib lisaks ujumas käia ja Johannale kitarri mängida.

Pärast keskkooli lõpetamist tulime siia, kuna soovime aastaid kestnud teoreetilise õppe järel ka praktilisi töökogemusi omandada. Soomaal veedetud kuu aja jooksul oleme juba päris palju põnevaid kogemusi saanud. Osalesime raba taastamise talgutel, taimedega värvimise õpitoas ning oleme käinud mitmetel raba-matkadel. Samuti leidub Tipu looduskoolis alati palju tegemist, aitasime kaasa kompostkäimla valmistamisele, vedasime radadele kruusa laiali ja tegime looduskoolile õunamahla.

Meile mõlemale meeldib eesti keelt õppida, käime kord nädalas keeletunnis. Eriti kerge keeleõppimine ei ole, sest eesti keel on siiani õpitud inglise-, ladina- ja prantsuse keelest ikka päris erinev.

Nädalavahetustel oleme saanud juba ka veidi Eestis ringi vaadata. Külastasime Tartut ja Tallinna. Hetkel naudime sügis-hõngu ja ootame põnevusega talve, mis loodetavasti tuleb lumerikas.

Anna ja Johanna

SOOÜLIKOOI AASTASEMINAR

4. ja 5. septembril toimus Tipu Looduskooli Sooülikooli aastaseminar.

Tänavuse aastaseminari peateemaks oli elupaikade taastamine. Esimesel seminaripäeval sai kuulata ettekandeid ning pärast nautida muusikat. Teisel päeval sai osaleda praktilises taastamistöös või ekskursioonil.

Esimesel seminaripäeval rääkis Meelis Suurkask Keskkonnaametist Soomaa rahvusparki luhtade majandamisest ning nende taastamisest. Soomaa rahvusparkis on 1370 ha lamminiite, millest tänase seisuga hooldatakse regulaarselt ligikaudu 700 ha. Pikka aega hooldamata lamminiitude hooldamiseks tuleb vanad võsastunud niidualad puhastada võsast ning noortest puudest. Praegu on taastamisel 90 ha lamminiitust. Selleks, et niidualasid oleks võimalik regulaarselt hooldata kulub taastamiseks mitu aastat.

Kaupo Kohv Riigimetsa Majandamise Keskusest rääkis Soomaal tehtavatest rabade taastamistöödest. 2012. ja 2013. aastal teostati Soomaa rahvusparkis Kuresoo kraavitatud servaalade taastamistööd. Kunagi kuivendamiseks kraavitud alalt raiuti rabamets ning suleti tammidega kraavid. Raba taastamisel on eesmärgiks taastada piirkonnas rabastumisprotsess, mis tähendab, et uuesti hakkaks toimuma turba ladestumine. Et toimuks turba ladestumine, on vajalik, et

maapind oleks liigniiske ning tingimused oleks soodsad turbasammalde kasvamiseks. Lähiaastatel kavandatakse ka teiste Soomaa rabade loodusliku veerežiimi taastamist.

Asko Lõhmus Tartu Ülikoolist tutvustas Soomaal tehtavat metsiseuuringut. Metsis on suure elupaiganõudlusega ja hääbuva arvukusega metsakanaline, kelle senised kaitsemeetmed ei ole andnud soovitud tulemusi. Projekti eesmärgiks on selgitada metsise elupaigakasutust ja seda piiravaid tegureid võrdlevalt loodus- ja majandusmetsamaastikus. Projektis on kolm komponenti: 1) telemeetriauuring elupaigakasutuse kirjeldamiseks, 2) uuring metsise esinemise kohta kiskjate toidusedelis, 3) taastamisuu-ring hindamiseks kas ja kui kiiresti on raiete ja kraavide sulgemisega võimalik muuta majandatud metsa metsisele elupaigana sobivamaks. Projekti tulemusena loodav uus teadmine on väga oluline metsise kaitse tõhusamal korraldamisel. Projekt viiakse ellu Tartu Ülikooli, Eesti Maaülikooli ja Eesti Ornitoloogiaühingu koostöös. Soomaa rahvusparki ning rahvusparki naabrusesse on rajatud rida katsealasid, kus uuritakse, kuidas erinevad majandusvõtted ning koosluste taastamisvõtted mõjutavad metsise elu.

Franz Krause Tallinna Ülikoolist arutas teemal „Soomaa elu rütmid ehk kuidas asjad korduvad, aga mitte päris“. Erineva paikkonna inimesed elavad erinevate rütmide järgi. Soomaal on hoopis teistsugused

rütmid kui Tallinnas. Väljaspool suurlinnasid on inimesed rohkem sõltuvad looduse rütmidest. Samas, suurlinnade inimeste elu mõjutavad üksluised aga kiired rütmid. Soomaa eripäraks on, et siinset elu mõjutab suurvee rütm.

Pärast ettekandeid ja kehakinnitust mängisid Merike ja Peeter rahvalikke pillipalu.

Teise päeva hommik ehmatas tiheda vihmajuga. Kavas oli ekskursioon Soomaa luhtadele ning raba taastamisaladele ning praktiline töö rabakraavi sulgemisel. Vaatamata tihedale vihmajule jätkus entusiaste, kes ei pelanud taevast tulevat vett ning suundusid labidad kaenlas Kuresoo kraavidele. Kui jõuti rabasse, jäi vihmajärel järele. Mida aeg edasi, seda palavamaks ilm muutus ning keskpäevaks oli päike väljas. Talguliste ülesandeks oli ära remontida üks olemasolevatest tammidest, kus vesi oli leidnud läbipääsutee. Rabas turbasele pinnasele kaevatud kraavi sulgemiseks on vaja kraavile ehitada umbes 1,5-2 meetri laiune turbamätastest tamm. Tammi ehitamise alustuseks tuli vana tammiosa lahti kaevata, lagunema hakanud turbakiht eemaldada ning kaevata tammialune lahti kuni kompaktsed turbakihi. Seejärel sai hakata tammi kasvatama uute turbamätastega. Töö kulges hoogsalt ning pealelõunaks oli uus tamm valmis – parasjagu kõrge ja kaetud villpeamätastega.

Meelis

UUDISEID KARULA RAHVUSPARGIST

Juba mitu kuud käivad kohalikud käsitööhuvilised koos, et selle aasta lõpuks valmis saada oma isiklik pikk-kuub. See on villasest riidest pidulik pealistrõivas, mida kandsid nii naised kui mehed üle Eesti. Lõiked ning kanga värvid erinesid piirkonniti. Näiteks Karula kihelkonnas oli teadaolevalt pikk-kuue värvuseks lambahall aga Tori kihelkonnas lambapruun ning Kõpu kihelkonnas lisaks eelmisele ka must ja potisinine.

Septembrikuus valmis õppepäevade raames suur külakiik ja see on ka ainuke Karula rahvusparkis. Kiigeplatiks sai kogukonna poolt juba kasutuses olev mägi, kus tähtpäevadel koos käiakse ning kohalikud naised iganädalaselt regilaule laulavad. Teiseks ehituskoolituseks oli maakivist vundamenti taastamine, mis tõi kokku palju huvilisi ning 2 päeva jooksul sai ühe väärtusliku keldri vundament uuesti laotud. Sellised ehitusega seotud õppepäevad toimusid tänu Keskkonnaameti kultuuripärandi koolituste projektile, mida toetab SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Liina

LOOTSIKUSUVI 2015

Tipu Looduskooli projekti toetusel toimusid sellel suvel Saarisoo talus ühepuupaadi ehituse õppepäevad. Meistritel oli juba pikka aega soov ühiselt midagi ette võtta ning eriti huvitavaks kujunes ettevõtmine siis, kui Aivar andis oma lõpliku nõusoleku kahe pärnapuu tüve Saarisoo õuele toomiseks. Tänaaste meistrite sõnul ei ole teada, millal ja kes viimati pärnapuust lootsikut valmistas. Seega erakordne ja põnev oli sellesuvine ehitus kindlasti.

Õppepäevade raames võeti teine pärnapuu tüvi ette 22. juulil 2015. Kokku tuli piisavalt palju huvilisi, et ühiselt ka midagi tehtud saaks. Üheksa korda mööda ja üks kord lõika, kehtib lootsiku ehituse juures eriti hästi. Pikalt vaadeldi palki siit ja sealt küljest, enne kui otustati põhjaks sobivaim külg. Pärnatüvi oli parajalt muhklik, ning kergelt kõver. Põhja valimine on üks olulisemaid ja samas ka keerulisemaid töid, sest sellest valikust sõltub milline on lõpptulemus ja selleni jõudmine. Kui pikalt kaalutud otsus tehtud sai, siis edasi tegi hoolega kuid siiski täpset tööd mootorsaag. See võib ehk kõrvaltvaatajale olla mitteatraktiivne, kui saag või lausa mitu saagi kogu selle loomise ilu müraga summutavad. Ilmselt aga lihtsustab ja kiirendab mootorsaag lootsiku ehitust. Teisel päeval, 23. juulil, jõuti paadi süvistamisele seestpoolt. Nüüd sai vähemalt kolm künakirvest korraga tööd teha ning niisama vaatlejatele oli sellised töövõtted juba palju ehedamad.

Järgmisel korral saadi kokku 12.-13. augustil ning selleks ajaks oli Aivar jõudnud lootsiku välise pinna ka siledamaks lihvida. Nüüd oli korraga platsis juba kolm valmimisjärgus ühepuupaati. Nimelt oli vahepealse ajaga üks huviline kodus haabja tegemist alustanud ning võttis selle nüüd Saarisoole kaasa, et meistritelt nõu küsida. Õppepäevadeks valitud parajalt muhklikust ja natuke kõverast pärnast oli valmimas üsna korralik lootsik, sest sisemust õõnestades ei tulnud esile ühtegi sissekasvanud oksakohta. Paadi seina ühtlase paksuse tagamiseks puuriti külgedele ja põhjale mitmeid väikeseid auke, mille sisse löödi värvitud puupunnid. Niimoodi on aru saada kui

palju künakirvega veel tööd on vaja teha, et saavutada külgede ja põhja sobiv paksus. Õppepäevadeks oli üks noormees kohale sõitnud lausa Hollandist, kes paadiehitusega ka kodumaal palju kokku puutunud.

Ühepuupaatide laotamine toimus 19. augustil. Seda protsessi tulid paljud vaatama, kogu päeva võttis filmile Imre Annus ning kohal käis ka ERR-i uudistereporter. Põnev oli kõigil ning uus kogemus meistritel, et kuidas siis ikkagi pärn laotamisel käitub. Pärn on parajalt pehme, järeleandlik ning tule, vee ja surve mõjul laotus lootsik silmnähtavalt. Mõlema lootsikuga läks kõik hästi, jäid terveks, ning loodetavasti uuel hooajal sõidavad jõgedel.

Laotatud ühepuupaat on aegade jooksul kujunenud just Soomaa üheks sümboliks, kuigi sarnaseid paate tehti vanasti ka teistes piirkondades. Tulevikus (ehk juba järgmisel suvel) hakkavad lootsiku ehitused toimuma laagri korras, ehk kuni nädal aega järjest, ning selle aja sees saavad osalised oma meeskonnaga enda ühepuupaadi algusest lõpuni valmis teha ning pärast koju viia.

Õppepäevi korraldas MTÜ Tipu Looduskool ning tegevust toetas SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Liina

MÕISTA, MÕISTA, MIS SEE ON?

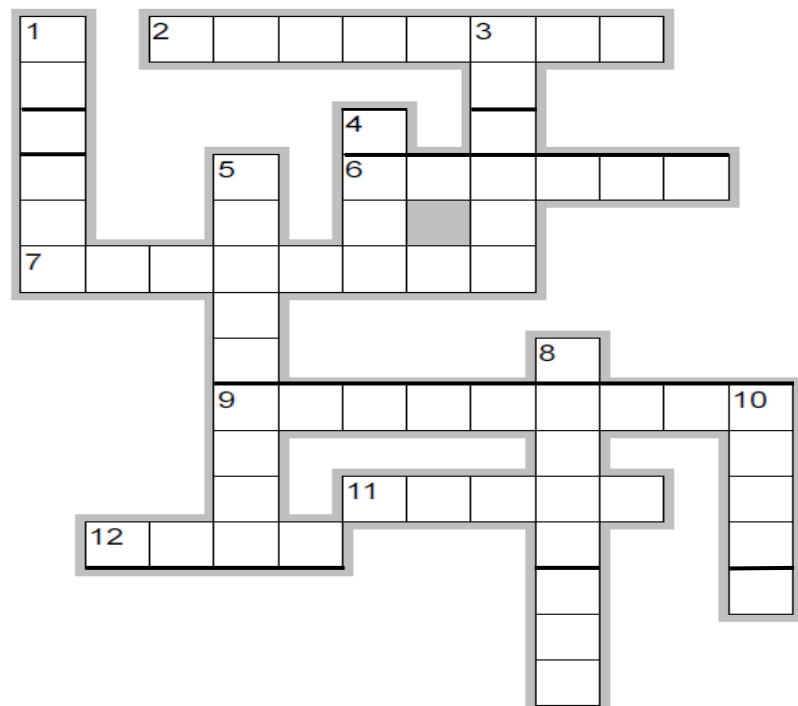
Kõrvele

2. Punane pullike, jõhvist lõake.
6. Ise jäme, lühike, tee tal pikk ja peenike.
7. Tiivad tal on, aga lind ei ole.
9. Hüppab kui hiir, kargab kui kass, kilkab kui kilk.
11. Kõrvetab, aga põlema ei pane.
12. Käib igal pool, ei tõsta aga toast jalgagi.

Alla

1. Pisike pada, magusat putru täis.
3. Kutsumata külaline, aga esimene toidumaitsja
4. Luu väljaspool, liha seespool.
5. Roog on, aga süüa ei kõlba.
8. Heinakuhi metsas, mehed jooksevad üle kuhja
10. Pikk nina, peenike hääl, kui teda tapad, oma verd sa valad.

Vastus:
1. Pähkel, 2. Jõhvikas, 3. Karbes, 4. Vähk, 5. Pilliroog, 6. Amblik, 7. Liblikas, 8. Sipelgas, 9. Rohutirts, 10. Saask, 11. Nõges, 12. Tigu.

Infolehe väljaandmist toetab
SA Keskkonnainvesteeringute Keskus

Tipu Looduskool
www.tipulooduskool.ee
info@tipulooduskool.ee

Vastutav väljaandja
Meelis Suurkask
meelis.suurkask@mail.ee